
NKA 12/24 NKA, Nasjonaljubileet 2030 og kirkebevaringsprogrammet
Saksdokument: a NKA, Nasjonaljubileet 2030 og
kirkebevaringsprogrammet

Drøftingssak

.

NKA 12/24 a NASJONALJUBILEET 2030 OG KIRKEBEVARINGSPROGRAMMET

I 2030 er det klart for markeringen av et av de mest symbolsterke årstallene i norsk historie: 1030. Planleggingen av nasjonaljubileet 2030 er godt i gang allerede.

Olav Haraldssons fall i slaget på Stiklestad og helgenkåringen i Nidaros året etter. Denne hendelsen er en merkestein i vår kollektive hukommelse og fikk dyptgripende konsekvenser for Norge. Dette slaget viste seg å bli noe mer enn en hendelse på et bestemt sted og en bestemt dato. Det fikk konsekvenser for utformingen av samfunnsinstitusjoner og maktforhold innad i Norge og skulle vise seg å påvirke Norges plass i det europeiske maktbilde. Slaget på Stiklestad i 1030 er gått inn i den kollektive bevisstheten og er blitt et vannskille i norsk historie. Olavs fall og helgenkåringen er blitt bestemmende for forståelsen av Norge. I dag er de kritiske stemmende også tydelige, både knyttet til hvem Olav var, men også til bruken av ham. Slike kritiske røster hører naturlig hjemme i markeringen.

Mange steder og aktører i Norge vil være med å fortelle sine historier i en jubileumsstafett som startet allerede i 2021. Det er etablert et nasjonalt nettverkssamarbeid av stedene som ønsker å være med på feiringen. I år er det en stor, nasjonal markering av at det er 1000 år siden Olav den hellige innførte kristenretten på Moster, og dermed satte i gang en stor og omfattende samfunnsendring sett i gang, fra maktsamfunn til rettssamfunn. Med dette markeres starten på rettsstaten Norge

Moster 2024 har derfor visjonen: «Feire fortid, forme framtid.» Kristenretten som ble vedtatt på Moster i 1024 inneholdt regler om alt fra dåp og gravferd, om faste og kirkebygging, om helligdager, trolldom og plikter for prest og biskop. Den bygget på ideen om at det finnes noe som er rett, uavhengig av maktforholdene i samfunnet. Kanskje kan man si at det er den retten som sprang ut fra Pauli ord om at Gud ikke gjør forskjell på folk.

Hurdalsplattformen med tilhørende statsbudsjett slår fast at tusenårsjubileet for slaget på Stiklestad skal være et nasjonaljubileum¹ og at Stiklestad Nasjonale Kultursenter, en del av Museene Arven, skal fungere som et nav i jubileet.

Jubileene handler om fortellinger, og det er på mange måter fortellingene som binder oss sammen. Fortellingene om hva slags land Norge ha vært, hva slags land det er og hva det kan være. Disse fortellingene åpner nettopp for muligheten om en felles samtale. Tusenårsmarkeringene har kraft i seg til å bli enda større og viktigere – hvis vi satser på det. Men hvordan kan nasjonaljubileet bli en mulighet til å skape en slik felles samtale? Å være fortrolig med det mennesker har følt, tenkt og trodd, utvider rommet for innsikt og handling, og minner om at verden stadig endrer seg. Jubileene er en mulighet for oss som samfunn til å løfte blikket.

Vi trenger et bredt eierskap til jubileumsmarkeringene, akkurat som vi trenger et bredt eierskap til kristendommen og kulturarven. For nasjonaljubileet er vanskelig å tenke seg uten fortellingen om hvordan innføringen av kristendommen for tusen år siden, endret og preget Norge. Vi må selvsagt også løfte frem det kritiske perspektivet. Det er alltid dilemmaer knyttet til markering av jubileer. Men i disse dilemmaene ligger jo muligheten til å få frem en større bredde i både historiefortellingen

¹ Kilde: Norgeitusenaaar.no og Moster2024.no

– og forståelsen av samtiden. Et eksempel på dette er forestillingen om at et mangfoldig samfunn er noe som utviklet seg i Norge fra 1970-tallet. Fortellingen om Norge på tusentallet er en fortelling om mangfold og kulturmøte, akkurat som fortellingen om Norge i 2030 er det. Siden fortellingen om Norge er en vev med mange tråder, er også nasjonaljubileet det samme. De mange fortellingene viser at Norge alltid har vært mangfoldig, i utvikling og i tett kontakt med resten av verden. Der fortellinger møtes utvides fellesskap, der oppstår nye fellesskap.

Det er ingen grunn til å skape en motsetning mellom å utforske og markere kulturarven – inklusive kristendommens betydning – og å løfte frem at vi er et mangfoldig og flerkulturelt samfunn. Norge har en grunnlov som fastslår både kristendommens plass OG et mangfoldig og flerreligiøst samfunn. Norge trenger å snakke om historie, om røtter, om kulturarv og om utviklingen av en nasjon. Men historie blir gjerne siling av fortid, og den silingen må vi være bevisst på.

Jubileene bærer i seg et trassig ønske om å forstå hverandre bedre. Det ligger bak prosjektet Ungdommens Hærpil. I historisk tid fungerte hærpilen som en beskjed om at folk skulle samles til ting, møte eller kamp. I dag hærpila en oppfordring til unge for å kjempe for det som er viktig for dem, med dagens kampmidler; dialog, demokratiske verdier og ytringer i det offentlige rom. Historie, nåtid og fremtid. Å markere jubileene i årene fremover er en anledning til å løfte frem den store samtalen. Om historie, røtter, om drømmer for fremtiden og hva vi må ta tak i dag

Styret for NKA har drøftet hvordan vi kan arbeide med markeringen. Det er ikke utmeislet konkrete planer, men styret ønsker å legge frem sine tanker og visjoner for årsmøtet, og har derfor hatt dette oppe som drøftingssak de siste fire årene.

NKA ønsker å bidra til en markering av 2030-jubileet som løfter tydelig frem verdier og åndelige perspektiver, og bidra til at markeringen er inkluderende og samtidsrelevant. For NKA har tema knyttet til kristendom og samfunn vært bærende for bevegelsens arbeid, det bør naturlig nok også prege NKAs bidrag til 2030-markeringen. NKA ønsker å bidra til at økumeniske perspektiver preger både selve markeringen i 2030. men også debatten i årene frem mot jubileumsåret.

Styret for NKA ønsker å bidra til at de neste 10 årene gis rom for «Den store samtalen» om hva slags samfunn vi er blitt. Hva har vi tatt med oss fra fortiden og hva leverer vi videre? Hvilke grunnpilarer er det norske samfunnet bygd på og hvilke skal bære det videre? I Grunnlovens § 2 heter det at *«Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.»* Hvordan kan vi styrke fellesskap og verdier i en tid der den offentlige samtalen blir stadig mer brutalisert og verdier stadig utfordres.

Planene frem mot 2030 vil først og fremst forplikte NKA sentralt, men kan også bli en inspirasjonskilde for hele kirkeakademibevegelsen: å la den store samtalen prege arrangementer over hele landet i tiden frem mot 2030.

NKA vil markere 2030 i et folkeopplysningsperspektiv. Markeringen frem mot 2030 skal både være konsentrert om det historiske, det nåtidige og fremtiden. Planene frem mot 2030 vil først og fremst forplikte NKA sentralt, men kan også bli en inspirasjonskilde for hele kirkeakademibevegelsen: å la den store samtalen prege arrangementer over hele landet i tiden frem mot 2030.

Generalsekretæren har de siste årene jobbet med ulike sider ved jubileumsmarkeringene.

Ett av prosjektene er utviklingen av et tusenårsteppes. I flere europeiske land henger det gamle vevde tepper som fremstiller et slag eller historiske hendelser. Bayeaux-teppet er ett eksempel, men det finnes flere, både i fransk, skotsk og engelsk historie. Et slik teppe kan veves eller broderes av mange mennesker eller grupper av mennesker. I Skottland har de laget en rekke tepper som viser Skottlands historie fra 8500 f.kr til 2013. I fjor kom dette prosjektet inn på statsbudsjettet. Her vil kunsthåndverkere sy sammen Norges historie, bokstavelig talt. Tusenårsteppet er et kunstprosjekt

som skal reise på turne gjennom landet vårt i jubileumsåret 2030. Selve teppet blir laget av profesjonelle kunstnere, og vil dermed samtidig være med på å utvikle og løfte tekstilkunsten som uttrykksform.

Prosjekt er et samarbeid mellom Museene i Sør-Trøndelag (MiST) ved Nordenfjeldske kunstindustrimuseum, Museene Arven ved Stiklestad Nasjonale kultursenter og Norske kirkeakademier.

I tillegg kan nevnes at NKA generalsekretær deltar i nettverksgruppen for Nasjonaljubileet 2030 og i programkomiteen for Moster 24. Hun har også tett kontakt med jubileumssekretariatet på Stiklestad Nasjonale Kultursenter.

KIRKEBEVARINGSPROGRAMMET

Et stort kulturminnsprosjekt som kan ha en relevans for NKAs arbeid med kultur og historie er det store kirkebevaringsprogrammet som regjeringen lanserte i januar. Det skal utarbeides tre bevaringsprogram som er inndelt etter alder på kirkene: Ett program for middelalderkirkene, ett for kirker fra 1537–1850 og ett for kirker etter 1850. Til hvert av bevaringsprogrammene vil det følge fire innsatsområder:

Bevaring (istandsetting, sikring og konservering)

Kunnskap og kompetanse

Opplevelse og formidling

Engasjement og deltagelse

For NKA er det særlig interessant å se på punktet om formidling. Det gir mulighet til å formidle hvorfor vi bevarer kirkebyggene, og hvorfor kirkene er viktige kulturminner, lokalt og nasjonalt, men også i et internasjonalt perspektiv. I norsk kulturhistorie er det utallige eksempler på sammenhenger mellom den kristne kultur og livstolkning - og samfunnsutvikling og materiell kultur. Med kirken kom en ny og mer helhetlig samfunnsforståelse og organisering. Landet ble en del av en europeisk administrativ og kulturell tradisjon med alle følger dette medførte. Kirken og kristendommen representerer en betydelig del av kulturarv og kulturminner i Norge og i Europa.

Kulturminner er som kikkhull inn i historien – når de blir formidlet. Det ligger mye spennende, dramatisk, sanselig og uventet i fortellingene og formidlingene av kulturarv og kulturminner. Det kan være fortellinger som skaper latter, interesse, uro og ubehag. Alt hører med.

Kirkene i Norge med sine snart 1000 år lange historie representerer en sentral del av norsk kulturarv og norsk historie. Kirkebygninger og kirkeinteriører, med deres kunst og inventar, representerer et bredt spenn av vår materielle kulturarv: byggeteknikker, materialbruk, håndverkstradisjoner, arkitektur, kunst og kunsthåndverk. Den kirkelige materielle kulturarven rommer mer enn selve kirkebygget, som kirkegården, prestegården og kirkens plassering i omgivelsene. I tillegg rommer også kirkene en immateriell kulturarv: lyden fra kirkeklokkene, musikk, og liturgi. Kirkene med dens utsmykning og innredning vitner også om sosialhistorie, samfunnshistorie og politikk. Kirken ligger synlig og er en kjent og viktig stedsmarkør- og fortellingene om stedet er ofte i stor grad knyttet til kirkene. Kultur har det med å vandre. Den kirkelige kulturarven forteller om impulser som kom utenfra, som forandret Norge – på godt og vondt. Den kirkelige kulturarven er så omfattende at den berører alle som bor i Norge.

Knapt noe kulturminne er spredt så vidt utover i hele landet som kirkene. Gjennom historien er svært mange av de fremste kulturuttrykk fremkommet i en kirkelig sammenheng. Her har nasjonale og internasjonale kunstnerne og håndverkere satt sine spor, men også lokale amatører. Her kan vi studere og beundre arbeider gjort av treskjærere, malere, veverker, gjørtlere, gullsmeder, glassmestere, orgelbyggere, smeder osv. i en snart 1000 år sammenhengene linje.

Kunst og kunsthåndverk i kirkene representerer ofte en sammensmelting av det lokale, det nasjonale og det internasjonale. Historisk var det ofte slik at håndverkere og kunstnere ble hentet inn, og når kirken var ferdig, dro de videre til neste byggeprosjekt. Fra 1100-tallet og fremover var det slik at når kirkene skulle bygges og utstyres, hentet man frem de fremste byggmestrene, mange av dem betydelige kunstnere (og teologer – i deres evne til å omsette tro i stein eller tre). Man hentet de fremste håndverkere til å lage lamper og dørklinker, og de beste kunstnere til å lage bilder, tekstiler og skulpturer. De tok med seg kunnskap, ideer og nye stilarter på tvers av landegrensene. I kirkebyggene er derfor ikke bare den lokale håndverkskulturen representert. Her finnes også tydelige spor av den omfattende kontakten med kulturer i andre land. Det er hentet inspirasjon fra andre landsdeler, fra resten av Europa og andre verdensdeler. Kirkene er våre minnebøker, som vitner om menneskers liv og tro, tradisjoner og ritualer. De forteller også om ulike tiders moter og smak, selvsagt styrt av økonomi og tilgjengelighet.

Som kulturminner er kirkene historisk sett svært sammensatte. De kan være bygget i ulike epoker, eller ha bygningselementer fra ulike epoker. Interiøret, kunsten og håndverket inne i kirkene kan også komme fra ulike epoker og være svært sammensatt. Kirkene har også endret seg i takt med samfunnets ønsker, behov, smak og økonomi. Kirkenes innredninger og utsmykninger har vært skiftende; gjenstander har blitt fjernet for de har gått ut av bruk, eller blitt erstattet av nye. Andre ganger har eldre gjenstander kommet tilbake til kirkene igjen. Mange kirker er bygget på eldre kirkesteder, og en kirke kan derfor være den siste i en rekke av tidligere kirker. Med fra de ulike kirkene har eldre inventardeler fulgt med. På den måten skaper det en kontinuitet. Slik sett er kirken ofte en fortelling om et lokalsamfunn og dets historie.

Når man skal i gang med et kirkebevaringsprogram er det viktig å ha kunnskap om hva vi bevarer og hvorfor det er viktig å bevare kirkene! Derfor er kunnskap om kirkene viktige, men like viktig er formidlingen av kunnskapen. En formidling som skal nå ut til barn, unge og gamle. Lokalt og nasjonalt. Gjennom formidling skapes interesse og kunnskap, som igjen skaper et ønske om bevaring.

Selv om kirkebevaringsprogrammet er knyttet til Den norske kirkes kirkebygg, ønsker NKA å bidra til økumeniske perspektiver. Det er ikke bare den norske kirke som har kirker fra tiden rett etter 1850. Besøk i kirker fra ulike kirkesamfunn kan dessuten knyttes til fremveksten av demokrati. Det vil være spennende å lage en økumenisk kirkesafari, der man kan være turist i egen by og komme inn i religiøse bygg man ellers ikke kommer inn i

Styret ønsker at kirkeakademibevegelsen bokstavelig talt kan være en døråpner for en mer åpen kirke, i samspill med lokale menigheter. Kan vi lage et opplegg for å lære om hvordan vi kan guide i kirken, både med tanke på bygg, interiør og kirkegård? Dette kan dessuten kobles på pilegrimsarbeidet.

Bruk er den beste bevaring. Kirkene må ikke bare bli et museum, de er i kontinuerlig endring. Å satse på kirkebevaring innebærer også å satse på formidling og fortelling: I formidlingen ligger svaret på hvorfor det er viktig å bevare kirkebyggene: hva forteller bygg, interiør (tre, metall, stein, glass og tekstil) og kunst (musikk, maleri og skulptur). Kirkene brukes dessuten langt på vei på samme måte som for hundrevis av år siden: liturgi og ritualer har lange røtter. Formidlingsopplegg kan derfor kombinere historie (lokalhistorie, stilhistorie, kunsthistorie, Norgeshistorie, kirkehistorie, idéhistorie), fortelling, kunstutøvelse (musikk), liturgi, spiritualitet, pilegrim og kunnskapsformidling.

ÅRSMØTET 2024

Også i år vil årsmøteseminalet være preget av tematikk knyttet til nasjonaljubileet.

Vi vil få høre Jørn Øyrehagen Sunde snakke om *Sankt Olavs lov - politikk, makt og rett frå Kristenretten på Moster i 1024 og Landslova av 1274*.

NKAs generalsekretær Kristin Gunleiksrud Raaum var i 2023 valgt til Årets stiklestadprofil. Hun vil holde profiltalen som en del av årsmøteseminaret: *Tusenårsmarkeringen er en mulighet til å løfte blikket.*

Et tema med aktualitet både for kirkebevaringsprogrammet og tusenårsjubileet er Elisabeth Andersen som vil ta oss med på *En reise gjennom kirkerommenes historie.*

Erfaringsdeling:

Det legges også opp til at 2030 kan være ett av temaene som tas opp i bolken med erfaringsdeling og kirkebevaringsprogrammet